

Horváth Mihály

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

384.35

KRÓNIKÁS LAP A MAGYAR IPAR TÖRTÉNETÉBŐL:

Cím:

**Százéves a Gábor Áron
Vasöntöde és Gépgyár**

"1862 — "1

Forrás:

Személy

Figyelő

(Hely)

1962. júl. 18.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Helyszám

Pest városát még alig betöltött vizesárok ölelte félkörbe Dunától-Dunáig — a mai Nagykörút helyén —, amikor Buda városának határait már erősen feszegette az ébredező kapitalizmus. Ez idő tájt Óbudán már két évtizede dolgozott a *Hajógyár*, s *Ganz Ábrahám* budai vasöntöde-és gépgyárának kéményei 8 éve füstölögtek, amikor — éppen 100 esztendővel ezelőtt — a pesti városhatárt képező vizesárkot is „át-hidalta” a bontakozó gyáripar.

A 25 esztendő *Oetl Antal* — 1862-ben kelt „... a vasöntőüzlet szabad gyakorolhatására szükséges törvényes engedél...” iránt Pest város tanácsához intézett kérvénye volt a százesztendő jubileumát ünneplő — *Gábor Áron Vasöntöde és Gépgyár* alapító okmánya.

Új ipari üzemek építése és ehhez az engedélyek megadása nem volt véletlen ez idő tájt Budán és Pesten. A Habsburg-birodalmat ért politikai megrázkódtatások jelei nálunk gazdasági vonatkozásban — többek között — az idegen tőke beáramlásának csökkenésében, s a hazai polgárság — főleg a céhmesterek — iparalapító tevékenységének megélnkülésében jelentkeztek.

Néhány év múltán a jólmenő pesti üzemre szemet vetett az

ártermelő ipar fejlesztésében fantáziát látó, de a magyar kapitalizmus elmaradottságát jelző *kereskedelmi tőke* és az akkor már halmozódó *ipari tőke* is. A pesti Oetl-gyár a budai Ganz-öntödével és a Röck-gépgyárral csaknem egyidőben — 1868-ban — 600 000 forintos alaptőkével részvénytársasággá alakul. A kapitalista terv azonban ekkor még nem gyümölcsözőt, mert „a négy légnomású fesszerős gőzkazánnal” rendelkező üzemet utolérte a rohamosan terjeszkedő város. A csekély kapitalista tapasztalattal rendelkező részvénytársaság 1872-ben feloszlott, mert a közhatalóság kisajátította az épülő Sugárút (később: Andrásy út) mentén füstölő üzem területét. Oetl Antal — ekkor már egyedül — ismét magánkébe vette a gyár felszereléseit, amelyekhez — 1873-ban — „külsőbb területen” az ököri dűlőhöz (Városliget) közeli István úton (a mai Bethlen téren)

emeltetett gyárépületet. Az üzem évi termelési képessége 1875-ig elérte a 15 ezer mázsát. (A technikailag is fejlődő gyár dolgozói ez időben állították elő a régi (Váci utcai) városháza lépcsőházának remek korlátjait, és 1882 után — amikor már „Gallovay-féle csöves 27 négyszögletes tűzfelülettel bíró 3 légnomású fesszerőhelyi” gőzgép is működött az üzemben — nem jelentett problémát a város fejlesztéséhez szükséges gázkandellaberek és csatornarácsok gyártása).

A századfordulón — amikor 200—220 munkás dolgozott a gyárban — már Oetl Antal „utódjai”, Havel és Dämmerling Vasöntöde és Gépgyár volt az István úti üzem tulajdonosa. 1906-ban az épülő Állatorvosi Főiskola sajátította ki az üzem területét, s ekkor költözött a gyár jelenlegi telephelyére az *Asztalos Sándor utcába*.

A magyar ipar hőskorának le-

zárulása után az Oetl Vasöntöde és Gépgyár — a többi gépipari üzemmel együtt — végigjárta a kapitalista fejlődés törvényszerűen fellendülő és válságoktól tépázott útját. 1920-ban új részvénytársaság alakult 6 millió korona alaptőkével. A termelt áruk mennyisége 1923-ra évi 14 580 mázsára, 1928-ra pedig 50 145 mázsára növekedett. A 30-as évek derekán új öntési technikát vitt az üzembe Waldemar Graeper lett származású mérnök. Jelentős gépi beruházást, üzem bővítést azonban — 30 év után — csak a 40-es évek elején bekövetkezett *háborús konjunktúra* hozott. Az üzem épületeit 1944. április 13-án hajnalban öt légibomba döntötte romba...

...A vállalat kapitalista korszaka ezzel lényegében lezárult, s lezárult az a történeti múlt, amelyben hosszú évtizedeken át a tőkés tulajdonosok és a családi részvénytársaság határozta meg a

gyár fejlődésének útját. Ennek az útnak a jellemzői az állandó profitra való törekvés, a forgótőkehiány, a maga gyártási területén *viszonylag magas technikai színvonal*, de kezdetleges, — *antiszociális* — *munkakörülmények* voltak.

Az Oetl-gyár a felszabadulás után — különösen pedig az államosítást követő 14 esztendő alatt már mint *Gábor Áron Vasöntöde és Gépgyár* műszakilag *teljesen újjászületett*. A régi kályha- és öntvénygyár helyén új üzemekkel, modern gépállománnyal gazdagodott, fejlett munka- és egészségvédelmi berendezésekkel felszerelt nagyüzem lett, amelynek népgazdaságunkban jelentős a szerepe. A százéves *Gábor Áron Vasöntöde és Gépgyárban* a teljes termelés értéke — az 1948-hoz viszonyítva — 1958-ra 386 százalékra, 1960 végén pedig 470 százaléka növekedett. Új gyártmányai: *gázgenerátorok*, korszerű *hűszipari gépek*, *tartályok*, *automatikus szénmérlegelő* és adagoló berendezések... Hosszú volt az út 1862-től a pesti dunaárokktól a „kizár. szabadalommal ellátott vascsatornarostélyoktól”... az export gázgenerátorokig, az automatikus szénadagolóig...

Horváth Mihály